

ELEMENTI, VSEBINE IN ZNAČILNOSTI, KI SE ZLASTI VARUJEJO	DA / NE / DELNOMA	OPOMBA
enotnost in povezanost prostora, kakor tudi drugih kulturnih, zgodovinskih, socialnih vsebin, ki jih družba prepozna kot posebne vrednote, značilnosti in posebnosti morfološke zgradbe	DELNOMA	Potrebno je vzpostaviti konstruktivni dialog s krajevno skupnostjo in upoštevati razvojne potrebe prebivalcev
način povezave kulturne krajine s stavbno in naselbinsko dediščino	DELNOMA	Potrebno je izvesti natančna konservatorska raziskovanja in strokovno argumentirati ocenjene in za varovanje predlagane vrednote in prvine kulturne dediščine
tradicionalni vzorci poselitve, temeljne značilnosti parcelne strukture in prostorska razmerja (strnjena naselja in stiki naselbin z obdelovalnimi površinami, prostorski poudarki in drobna členjenost kmetijskih površin)	DELNOMA	Ohranjena je TRADICIONALNI TLORIS postavitve s parcelno strukturo in prostorska razmerja, ki samo nakazuje zgodovinsko pričanje in ne prikazuje ohranitev in situ (podoba, vsebina, razmerja) ...
zgodovinske smeri v prostoru	DELNOMA	Ohranjeni so ORISI zgodovinske smeri v prostoru

OKV so opredeljena na podlagi ugotovljene koncentracije kulturne dediščine, z mejami, ki potekajo po geografskih ločnicah. Dosedanje opredeljevanje OKV je potekalo na posameznih OE Zavoda za varstvo kulturne dediščine Slovenije, pri čemer ni bilo doseženo popolno poenotenje med posameznimi zavodi. Ne glede na to bi po nekaterih podatkih ministrstva za kulturo (Acer, 2005) podrobnejša merila za opredelitev OKV lahko opredelili takole:

podrobnejša merila za opredelitev OKV	DA / NE	OPOMBA
prisotnost pomembnejše kulturne dediščine	NE	POTREBNO JE IZVESTI NATANČNA KONSERVATORSKA
večja gostota pomembnejše kulturne dediščine	NE	RAZISKOVANJA IN STROKOVNO ARGUMENTIRATI OCENJENE IN ZA
medsebojna povezanost kulturne dediščine (mentalna, prostorska, funkcionalna), razmeroma dobro ohranjena tradicionalna kulturna krajina in arhitektura	DELNOMA	VAROVANJE PREDLAGANE VREDNOTE IN PRVINE KULTURNE DEDIŠČINE
prostorska zaokroženost, tipološka enovitost	DELNOMA	
zahtevani celoviti urejevalski pristopi zaradi zahtevnosti in celovitosti problematike	DELNOMA	PREDVSEM PA VZPOSTAVITI KONSTRUKTIVNI DIALOG S
prisotnost točk v mreži institucij, pomembnih za varstvo kulturne dediščine	NE	KRAJEVNO SKUPNOSTJO IN UPOŠTEVATI RAZVOJNE POTREBE
pomen za promocijo Slovenije	DELNOMA	PREBIVALCEV

Merila za opredelitev OKV torej **poudarjajo predvsem umeščenost in povezanost kulturne dediščine** in s tem bolj poudarjajo povezanost v zaokroženo območje.

V OKV je varovanje povezano z usmerjanjem razvoja v manj konfliktno prostorske situacije, z omejevanjem določenih oblik razvoja in z ustreznim umeščanjem razvojnih programov.

Za OKV je značilno, da ga sestavljajo heterogene prvine, katerih večji del so nosilci kulturne dediščine. Za ta območja naj bi se **pripravljali krajinsko razvojni načrti ali krajinske zasnove (po ZUreP-1, 35. člen)** v interdisciplinarni delovni skupini, pri čemer naj bi zagotavljali vpetost varovanja v razvojne programe za zagotavljanja

varstva kulturne dediščine in za njen ustrezen razvoj. Pri tem imajo velik pomen predvsem kategorije kulturne dediščine, kot so kulturne oz. izjemne krajine, naselbine in večji arhitekturni objekti s kakovostno umestitvijo v krajino in podobno. Razvoj naj zagotavlja varstvo posebnih lastnosti posamezne kulturne dediščine in naj bi se prilagajal tipiki območja, vendar pa ni nujno poustvarjanje starih vzorcev. Območja kompleksnega varstva se uvrščajo med najpomembnejšo kulturno dediščino v Sloveniji, vendar pa je pomembno poudariti, da v zakonu o kulturni dediščini (Uradni list RS, 7/99) ta kategorija ni navedena, kar omejuje pristojnosti, zmanjšuje možnosti za učinkovitost ukrepov, ki bi se lahko uveljavili na teh območjih. Pomemben pa je podatek, da so bila območja kompleksnega varstva z Odlokom o spremembah in dopolnitvah prostorskih sestavin dolgoročnega in srednjeročnega družbenega plana Republike Slovenije (Ur. list RS št.11/99) prepoznana kot republiška obvezna izhodišča v sklopu nove zasnove varstva- pomembnejša območja kulturne dediščine.

Ohranjanje OKV, varstvene komponente kulturne krajine (povzeto po [zborniku MUK](#))

OKV je živ organizem. Spreminja se, če vanjo posegamo ali če jo prepustimo njenemu lastnemu razvoju. Kulturna krajina ostaja kulturna, dokler je v rabi oziroma funkciji človeka. Vsako kulturno krajino ogrožata človek s svojimi posameznimi posegi ter narava s svojo sposobnostjo renaturacije opuščanih zemljišč. Kulturne krajine se tako dnevno spreminjajo zaradi:

- modernizacije in intenzifikacije kmetijstva,
- zaraščanja ali načrtovanih renaturacij,
- zaradi opuščanja rabe (izseljevanje ljudi iz odročnejših krajev ali opuščanje dejavnosti),
- spreminjanja v rezervatno varovana območja,
- gradnje velikih linijskih, infrastrukturnih objektov (avtoceste, daljnovodi, železnice),
- nenadzorovane poselitve (urbanizacije) podeželja.

Ohranjanje OKV **se ne zagotavlja s sprejemanjem odlokov o razglasitvi nekega območja** za kulturni spomenik, pač **pa z neprestanim usklajevanjem posegov in ukrepov**, ki vstopajo v varovano krajino ali drugače vplivajo na njeno ohranjanje oziroma spreminjanje. Ker varstvo temelji na ohranjanju dejavnosti in rab, ki so dediščinsko kulturno krajino izoblikovale, je nehote močno odvisno od razvoja kmetijstva, gozdarstva, industrije in turizma, predvsem pa stopnje razvitosti splošne zavesti o vrednotah kulturnih krajin.

Skladno s smernicami, povzetimi v zborniku MUK, lahko stroka in družba izbirata med tremi možnimi načini ohranjanja:

1. dosledno varovati obstoječe stanje dediščinske kulturne krajine,
2. obnavljati in rekonstruirati opuščene ali degradirane dediščinske kulturne krajine ali
3. dopuščati posege skozi usklajevanje razvojnih in varstvenih programov ali načrtov.

V primeru **prve možnosti** se moramo soočiti z morebitnim izpadom dohodka oziroma **povečevanjem stroškov za nadomestila, ki so posledica omejevanja dejavnosti ali usmerjanja v oblike, ki niso ekonomsko optimalne ali so celo nerentabilne.**

Varovanje obstoječega stanja lahko pomeni:

- **omejevanje modernizacije kmetijstva** (potrebno je ohraniti drobno parcelacijo, posaditi ekonomsko nezanimive rastline, obdelovati s tradicionalnimi stroji ali na tradicionalen način),
- **preprečevanje poselitve** (umik v manj privlačna območja) in
- **prilagajanje gradnje infrastrukturnih objektov** (daljšanje poti zaradi izogibanja varovanim območjem).

V primeru **druge možnosti** se je potrebno vprašati o družbenem smislu varstva. Kakor hitro krajina postane objekt, v katerem negujemo oblike neke že preživete faze v njenem razvoju, nima več lastne dinamike, ki je njej tako zelo značilna. Postane muzejski eksponat (muzealija), ki je smiseln zgolj kot prikaz načina, tehnike, značilnosti preteklega življenja. Tak način je primeren le za manjša območja v povezavi z dodatnim izobraževalnim, konservatorskim ali turističnim programom (npr. muzej na prostem).

Najbolj realen in življenjski je zato izbor **tretje možnosti**, ko varstvo in ohranjanje dediščinske kulturne krajine vidimo predvsem v tem, da poskušamo na podlagi predhodnih analiz in vrednotenij ter razumevanja procesov v neki krajini argumentirano usmerjati prostorski razvoj tako, da se ohranjajo tiste bistvene krajinske značilnosti, ki opredeljujejo neko krajino kot dediščinsko. (Simič, 2004)

Ker podoba kulturne krajine oblikuje predvsem tisti, ki v njej gospodari, je potrebno v varstvena prizadevanja aktivneje vključiti lokalno prebivalstvo, skozi politike kmetijstva, gozdarstva, poselitve in seveda varstva pa oblikovati ukrepe in instrumente, ki bi ohranjanje podpirali. K ohranjanju kulturne krajine lahko v veliki meri pripomoreta tudi turizem in promocija, ki temeljita na poudarjanju istovetnosti, raznolikosti in pristnosti. Sprememb kulturnih krajin, najsi bodo dediščinske ali ne, ne bomo mogli ustaviti. Vendar jih lahko s prepoznavanjem in znanjem usmerjamo k zelenemu stanju. Kakšen prostor si bomo izbrali, koliko kakovostno življenjsko okolje smo sposobni ustvariti, pa je odvisno predvsem od nas samih. Razvita zavest o kvalitetah naših krajin nas bo vodila, da bomo s celostnimi presojami izbrali najkakovostnejšo rešitev, da bomo znali dobro starega prenesti v nove rešitve in dati prednost dolgoročnim pred takojšnjimi učinki, pa četudi le-ti ne bodo vedno izraženi z denarjem.

5. SMERNICE ZA UMEMSTITEV ELEMENTOV KULURNE DEDIŠČINE V OPN MO Kranj

Vrednotenje krajin po krajinski enoti (Hudoklin, 2007)

Merila za vrednotenje krajin nam pomagajo opredeliti:

- vitalnost (naravno in ekonomsko),
- doživljajsko prijetnost (lepoto) in
- stabilnost (zdravost) krajine

na ocenjevalni lestvici, na kateri so opredeljena referenčna stanja, od najbolj zaželenih stanj do tistih, ki pomenijo razvrednotenje nekega prostora in zmanjševanje njegovih potencialov.

Izbrana so štiri **osnovna merila**:

1. naravna ohranjenost,
2. pestrost,
3. prostorski red in
4. harmoničnost.

1. **Naravna ohranjenost:** upoštevane so ohranjene naravne prvine oziroma prvinskost območij, hkrati pa tudi območja, ki jih imamo za naravna (prepuščena naravi), čeprav so lahko nastala sekundarno.
2. **Pestrost:** upoštevani so pestrost pojavov, uravnoveženosti, harmoničnosti, ocenjevana drugje. V naravi ocenjujemo strukturni red (potek grebenov, dolin) in posamezne sestavine
3. **prostorskega reda:** ponavljanje, ritem, usmerjenost, stopnjevanost.
4. **Harmoničnost:** harmoničnost je sestavljeno merilo, in sicer iz pestrosti (števila prvin, pojavov, oblik prvin in pojavov) in reda. Poleg skladnosti med naravnimi danostmi in preoblikovanjem vsebuje tudi estetsko merilo - prijetnost krajinske slike. Najvišja ocena harmoničnosti pripada vzorcu, ki ima pestro, a zelo urejeno

strukturo. Ocena pade, če je pestrost velika, a red manjši. Za oceno harmoničnosti so pogosto pomembne logičnost izrabe glede na naravne danosti in stopnjo preoblikovanja (npr. poti ob vznožju pobočja) in preglednost ter razpoznavnost vzorca.

Temeljnim štirim merilom sta dodani še **merili simbolnega pomena** za prvine ali dele prostora, ki že imajo posebne asociativne pomene, bodisi na ravni lokalne skupnosti, bodisi na ravni širšega območja - regije ali države:

5. **Simbolni pomen naravnih prvin (gore, jezera, reke, rastje):** na podlagi naravnih značilnosti in krajinsko prepoznavnega kulturnozgodovinskega pomena opredeljujemo, v kakšnem obsegu je neko območje prepoznavno (v državnem, regionalnem ali lokalnem).
6. **Simbolni pomen kulturnih prvin:** na podlagi krajinskih značilnosti kulturnih prvin opredeljujemo, v kakšnem obsegu je neko območje prepoznavno (v državnem, regionalnem ali lokalnem).

Krajino vrednotimo na lestvici ocen od 1 do 5.

- za osnovna merila (ocena 1 = največ, največji oz. najbolj; ocena 5 = najmanj, najmanjši oz. najmanj),
- za dodatni merili (državni, regijski, lokalni pomen).

Z regionalizacijo krajinskih tipov v Sloveniji je bilo opravljeno zelo obsežno delo, ki je bilo podlaga za opredeljevanje izjemnih krajin, dediščinskih kulturnih krajin in območij ter prvin prepoznavnosti Slovenije.

Izjemne krajine

V zadnjih desetih letih je bilo v Sloveniji opravljenih nekaj poskusov vzpostavitve seznama izjemnih krajin. Merila za njihovo opredelitev so bila v vseh poskusih podobna, in ob izvajanju posameznih poskusov opredeljevanja izjemnih krajin je seznam meril postajal vse bolj trden.

Ob opredeljevanju meril za določanje izjemnih krajin predvsem kot najvrednejših kulturnih krajin se je treba oslanjati tako na racionalne (spoznavne) kot iracionalne (čustvene) odzive. Upoštevano je bilo, da so bile pri krajinski tipologiji in opredeljevanju izjemnih krajin krajinske enote vrednotene ne samo na podlagi objektivnih podatkov o krajinski zgradbi, pač pa tudi na podlagi subjektivne, osebne izkušnje, izhajajoče iz opazovanja in dojemanja prostora.

Trenutni seznam slovenskih izjemnih krajin vključuje skoraj 1000 manjših krajinskih območij, ki:

- predstavljajo tradicionalne oblike bivanja in rabe prostora, prilagojene naravni krajinski zgradbi,
- imajo vizualno izrazite vzorce poselitve in vidno izpostavljene arhitekturne člene,
- imajo simbolne, kulturne in asociacijske vrednosti,
- imajo velike doživljajske vrednosti (naravna zgradba, kulturne vrednosti),
- so enkratna v regionalnem, nacionalnem ali celo širšem merilu,
- imajo izjemno naravno zgradbo,
- imajo konsistentno krajinsko zgradbo, ki omogoča prostorsko zamejitev in
- so pomembni nosilci nacionalne prepoznavnosti.

Izjemne krajine v Sloveniji se delijo na njivske krajine, krajine travnatega sveta, krajine trajnih nasadov, poseljene krajine, solinske krajine in krajine z izjemno naravno zgradbo. Za vsak tip izjemne krajine so opredeljeni prostorska problematika, zeleno stanje in usmeritve za ohranjanje oziroma vzdrževanje teh krajin. Glede na to, da gre za manjša območja, je cilj urejanja teh krajin njihovo vzdrževanje in s tem ohranjanje izjemnih krajinskih značilnosti.

Krajinska prepoznavnost

Pojem prepoznavnosti krajin sta v slovenskem prostoru uvedla Strategija prostorskega razvoja Slovenije in Prostorski red Slovenije v letu 2004.

Prepoznavnost krajin povezujeja s pestro kulturno krajino, arheološko, stavbno in naselbinsko dediščino in z naravnimi vrednotami z izrazitimi in prepoznavnimi lastnostmi, ki tvorijo kulturni in simbolni pomen ter doživljajsko vrednost krajine.

Opredelitev območij in prvin prepoznavnosti krajin je nasledek dolgoletnega dela na področju vrednotenja krajin v Sloveniji. Poleg Regionalne razdelitve krajinskih tipov in opredelitve izjemnih krajin je zelo pomemben tudi prispevek Ministrstva za kulturo. Prizadevanja tega ministrstva so vrsto let potekala z namenom, da bi določili najvrednejše krajine in kulturno dediščino v krajini. V ta namen sta bila pripravljena seznama in zemljevida dediščinskih krajin in območij kompleksnega varstva kulturne dediščine v odprtem prostoru; ta zemljevid je bil upoštevan pri pripravi Strategije prostorskega razvoja Slovenije kot temeljni podatek o ciljih na področju varstva kulturnih vrednosti.

Pojem prepoznavnosti krajine je v Sloveniji še v fazi raziskovanja in uveljavljanja. Prepoznavnost krajine je opredeljena kot celota značilnosti krajinske zgradbe in njenih simbolnih pomenov, po katerih je neko krajinsko območje mogoče prepoznati. Pri tem so pomembne prvine in območja prepoznavnosti:

- **prvine prepoznavnosti:** so kakovostne prostorske strukture, ki so pomembne za prepoznavnost krajine določenega območja. So bodisi naravne bodisi ustvarjene in so zelo raznovrstne zaradi razgibane naravne zgradbe, različnih tipov kulturne krajine, različnih oblik kmetovanja in poselitve.
- **območja prepoznavnosti:** so razmeroma obširna območja, ki se opredeljujejo na nacionalni, regionalni in lokalni ravni kot prostorske enote, v katerih je treba zagotavljati ohranjanje prvin prepoznavnosti in prioriteto izvajanje sanacij razvrednotenj prostora.

Opredelitev teh območij temelji na prisotnosti in velikega števila ter gostote prvin prepoznavnosti, na njihovi izjemnosti, pa tudi na uveljavljenih kategorijah varstva kulturnih krajin in naravnih vrednot s simbolnimi pomeni ali pomembno vlogo v mentalni sliki prostora.

Prostorski planski akti naj bi na državni, regionalni in lokalni ravni prikazali območja prepoznavnosti in opredelili prvine prepoznavnosti na celotnem območju, ki ga pokriva plan.

Usmeritve za ta območja v veliki meri izhajajo iz njihovih dediščinskih in krajinskih vrednosti in so oblikovane glede na želeno stanje posameznih krajinskih območij in prostorskih enot.

Namen opredeljevanja območij in prvin prepoznavnosti v planskih aktih je ohranjanje krajinskih, simbolnih in drugih prostorskih značilnosti razmeroma širokih območij, pomembnih za prepoznavnost Slovenije in njenih regij. Za uresničevanje planskih določil je izjemnega pomena medsektorsko usklajevanje, ki edino lahko privede do želenih rezultatov in do sinergijskih učinkov.

Če povzamemo temeljna izhodišča varstva in urejanja prostora lahko opredelimo

Ohranjanje in varstvo kulturne dediščine kot skrb vseh in vsakogar. Varstvo kulturne dediščine je ustavna kategorija in temelji na mednarodnih konvencijah, ki jih ratificirala Republika Slovenija. Po zakonu o varstvu kulturne dediščine (v nadaljevanju ZVKD) je ohranjanje in varovanje dediščine skrb vseh in vsakogar, dediščino pa je treba ohranjati in varovati v vseh okoliščinah.

Urejanje prostora kot usklajevanje interesov v prostoru. Urejanje prostora je, tudi v formalnem smislu zakona o prostorskem načrtovanju (v nadaljevanju ZPNačrt)) in mednarodnih predpisov, usklajevanje interesov v prostoru in

tudi usklajevanje interesov ohranjanja narave in varstva kulturne dediščine je najlažje doseči z metodami prostorskega načrtovanja. Na podlagi določil ZPNačrt je priznana potrebnost vključevanja ter zagotovljena obveza vključevanja interesov ohranjanja narave in varstva kulturne dediščine v urejanje prostora. Interesa ohranjanja narava in varstva kulturne dediščine ter prostorski razvoj so po ZPNačrt enakovredni.

Vprašanje pristojnosti kompleksnega urejanja prostora. V praksi prihaja pogosto do paradoksalne situacije, velikopoteznega varovanja brez vsebinskega ozadja oziroma vizije, kaj z zavarovanim območjem početi, varovanja "na zalogo", ter nekakšnega samorazširjanja pristojnosti oziroma poskusov kompleksnega varstva s strani tipično sektorskih ustanov. Razlog je pravzaprav preprost, lahko bi rekli, da gre za normalno reakcijo stroke prežete z varovalno miselnostjo.

V strahu pred (resnično pogosto) **kompleksnega varovalnega planiranja**, zaradi česar se konzervatorska in druge stroke postavljajo neposredno na mesto prostorskega načrtovalca, na gledišče celovitosti, ter preko zavarovanih območij neposredno vplivajo na usmerjanje prostorskega razvoja, na umestitev dejavnosti in rab, pri čemer pa izhajajo, kar je največji problem, samo iz **varovalnih vzgibov**, ne pa tudi **razvojnih izhodišč** nekega okolja in predmeta samega varstva, katerih **uskladitev** v prostoru, v zavarovanem območju pa še posebej, je ključnega pomena.

Za trenutno stanje je značilno **zmotno prepričanje, da je urejanje prostora (oziroma delovanje prostorskih načrtovalcev) omejeno na poselitvena območja**, torej dejansko le "urejanje naselij", ostali prostor pa je prepuščen "gozdarjem, kmetijcem, (naravo)varstvenikom". Ta sprevrženost se evidentno odraža tudi v pripravi podzakonskih aktov na osnovi Zakona o urejanju prostora (v nadaljevanju ZUreP-1). Že Pravilnik o pripravi prostorskih sestavin planskih aktov občin v digitalni obliki (Ur.l. RS št. 20/03), ki nakazuje vsebino in strukturo Prostorskega reda občine, npr. obrazloži samo kategorije namenske rabe na poselitvenih območjih, na območju krajine pa ne, "ker naj bi te opredelitive prispevali t.i. sektorski zakoni". Pravilnik nadalje npr. zahteva oznako funkcije gozda posebnega pomena. Ob dvomu, ali so funkcije gozdov sploh varstvena kategorija oziroma ali naj bo ta informacija sploh predmet prostorskega akta, je treba izpostaviti, da so nekatere informacije celo nepotrebne, zavajajoče nerelevantne inštitucije, saj prostorski akt posamezne značilnosti opisuje preko drugih plasti urejanja prostora - npr. obrambno, turistično, estetsko funkcijo, pa tudi varovanje naravnih vrednot in kulturne dediščine.

Podobna ugotovitev velja za samo **ločevanje "urejanja prostora" in "varstva" (okolja, narave, dediščine)**, ki se kaže v vedno večji avtonomnosti mehanizmov in aktov obeh postopkov, namesto, da bi prihajalo do vedno večje (praktične) integracije varstva v urejanje prostora.

Težavnost uskladitve varovalnih in razvojnih izhodišč je splošna značilnost v praksi prostorskega načrtovanja, ki se najbolj odraža v **problemih povezanih s konkretnimi posegi**, predvsem v zvezi z gradnjo prometne in energetske infrastrukture, ki so še posebno opazni. Razlogov za konfliktnost je veliko, od teoretičnih in neizogibnih, do povsem praktičnih, eden ključnih pa so zagotovo **varstvena izhodišča z značajem "končne odločitve"**.

Strokovne podlage s področja varstva so namreč praviloma pripravljene kot t.i. črno / bela informacija (varovano / ni varovano) in ne kot informacija z vrednostnim razponom (bolj vredno ... manj vredno), ki bi omogočala neprimerno večji maneverski prostor usklajevanja, pa tudi vključevanje varstva v celotnem območju obravnavanem znotraj procesa prostorskega načrtovanja.

Odsotnost razvojnih vsebin zavarovanih območij je druga pomembna značilnost, ki otežuje usklajevanje. Razlog je tudi v tem, da je delo znotraj varstvenih strok pretežno raziskovalno obarvano, pomen čisto načrtovalskih opravil, kot so opredeljevanje ciljev, oblikovanje rešitev, usklajevanje interesov ob rešitvah, pa je v praksi zanemarljiv. Na ta način se nehote, pa tudi ob pregledu konkretnih gradiv, odpira **vprašanje ustreznosti varstvenih strokovnih**

podlag nasploh oziroma zadostnosti in pravilnosti vsebin ter njihove uporabnosti za potrebe priprave prostorske dokumentacije.

Kar lahko po drugi strani prinaša **poseganje prostorskega načrtovalca v integriteto varstvene stroke**, potrebo po tipološki, tehnični in vsebinski korekciji strokovnih podlag, kar vodi k dodatnim konfliktom.

Zaradi bojzani takega poseganja je moč zaznati **nezaupanje v ukvarjanje z vsebinami varstva s strani inštitucij**, ki niso formalno vpete v uradni sistem varstva. Na ta problem se navezuje tudi **neurejenost izdajanja koncesij za izvajanje dejavnosti varstva kulturne dediščine** (29. člen ZVKD).

Skladno z rezultati projekta VITAL LANDSCAPES: trajnostni razvoj kulturne krajine z uporabo inovativnih tehnik (vir: http://www.vital-landscapes.eu/front_content.php?changelang =41&idcat =1522) je cilj Evropskih politik upravljanja krajin: **ohranjanje kakovosti kulturne krajine v luči spoštovanja naravne in kulturne dediščine ob sočasnem upoštevanju razvojnih potencialov**.

PRIPRAVLJALKA TE STROKOVNE ŠTUDIJE JE PRIDOBILA O ZADEVI TUDI PRAVNO MNENJE ODVETNIKA LUKE DIVJAKA IZ LJUBLJANE IN GA PRIPENJA K STROKOVNI ŠTUDIJI KOT SLEDI:

Zadeva: **Predložitev osnutka strokovne študije kulturno varstvenega režima v Bitnjah in Žabnici**

Spoštovani!

Gre za celovito in kompleksno strokovno študijo, ki na jasen način predstavi problematiko varovanja kulturne dediščine predmetnega območja in je odraz stališč krajanov Krajevne skupnosti Bitnje. Izdelana je v skladu z zakonskimi merili, strokovnimi merili Zavoda za varstvo kulturne dediščine Republike Slovenije in obenem v svoje predloge vključi sodobne smernice varovanja kulturne dediščine, ki so se vzpostavile na ravni Evropske unije. V strokovni študiji predviden pristop k varovanju kulturne dediščine omogoča v največji možni meri usklajeno uresničevanje javnega interesa po ohranitvi in zavarovanju kulturne dediščine, ter interesa prebivalcev predmetnega območja po kakovostnem bivanju. Kar je neposredna konkretizacija splošnega načela Zakona o varstvu kulturne dediščine (v nadaljevanju ZVKD-1), ki je zapisano v 2. členu ZVKD-1. Predlagan način varovanja zagotavlja trajnostni razvoj Krajevne skupnosti Bitnje.

Predlog varovanja kulturne dediščine Zavoda za varstvo kulturne dediščine območna enota Kranj (v nadaljevanju ZVKD Kranj), ki vsebuje tudi določitev varstvenega območja Kulturna krajina Bitnje, ne določa samo varstvenega režima, ki po svoji strogosti presega primernost varstvenega režima za kulturno dediščino, ampak tudi s svojimi predlogi obide temeljne procesne predpostavke ZVKD-1, ki bi jih moral spoštovati. Njegova vključitev v občinski prostorski načrt (v nadaljevanju OPN) bi vnesla hud dvom v samo ustavnost in zakonitost sprejetega občinskega prostorskega akta. Ravno tako ne spoštuje materialnih določil in načel določenih v ZVKD-1.

ZVKD-1 v 25. členu jasno določa postopek, ki ga je potrebno izpeljati za določitev določenega območja za varstveno območje dediščine. ZVKD Kranj bi moral pripraviti samo predlog za določitev varstvenega območja in ga poslati na ministrstvo, ki nato vodi celoten postopek. Ena izmed bistvenih sestavin postopka je, da se zagotovi javna predstavitev predloga, na katerega lahko javnost daje svoja mnenja in pripombe. Do vseh podanih mnenj in pripomb javnosti, se mora ministrstvo opredeliti. S tem se uresničuje načelo iz 8. alineje 2. odstavka 2. člena ZVKD-1, ki določa sodelovanje javnosti v zadevah varstva. Nato ministrstvo določi varstvena območja in predpiše varstvene usmeritve. Predlagan predlog ZVKD Kranj ne zadosti nobenemu od predvidenih pogojev.

Nadalje 1. odstavek 5. člen ZVKD-1 izrecno določa, da se mora lastninska pravica omejiti v najmanjšem možnem obsegu, ki je potreben za uresničevanje varstva. Predložena strokovna študija jasno izpostavi nepotrebne omejitve

vsebovane v predlogu ZVKD Kranj (npr. ohranjanje zelene cezure) in ki po svoji rigoroznosti spominjajo na varstveni režim predviden za kulturne spomenike. Ravno zato tudi ZVKD-1 predvideva pravico do nadomestila lastniku spomenika, ker zaradi strogega varstvenega režima svoje lastnine ne more v polni meri gospodarsko izkoriščati. Če bodo sprejeti pogoji ZVKD Kranj, bo prebivalcem zaradi prehudega posega v lastninsko pravico varovano v 33. členu Ustave RS, pripadla pravična odškodnina. Sam občinski prostorski akt pa bo zaradi nesorazmernega posega v lastninsko pravico protustaven. 2. odstavek istega člena določa tudi, da je potrebno lastnika obveščati o zadevah varstva, ki se tiče njihove lastnine, to pomeni individualno obveščanje, javna razgrnitev predloga OPN temu pogoju ne more zadostiti. Sprejetje novega strožjega varstvenega režima, ki se nanaša na nepremičnine na predmetnem območju, brez obvestitve lastnikov, pomeni novo procesno kršitev in potencialno protizakonnost odloka o sprejetju OPN.

Potrebno je opozoriti na 1. odstavek 36. člen ZVKD-1 ter 2. in 3. alinejo 4. člena Pravilnika o seznanitvi vrstni dediščine in varstvenih usmeritvah, ki določa, da so splošne varstvene usmeritve za nepremično dediščino med drugim tudi; spodbujanje vzdržnega razvoja dediščine, s katerim se omogoča zadovoljevanje potreb sedanje generacije, ne da bi bila s tem okrnjena ohranitev za prihodnje generacije in spodbujanje dejavnosti, ki ohranjajo kulturne, socialne, gospodarske, znanstvene, izobraževalne in druge pomene dediščine. Iz opisa logično izhaja, da varstveni režim, ki onemogoča gradnjo novih bivalnih površin, gospodarno izkoriščanje lastnine in prilagoditev bivanja novim, zelenim tehnologijam (npr. sončne elektrane), povzroča ravno nasprotno od tistega kar poskuša doseči. Kulturna krajina pomeni, da gre za krajino, ki jo s svojim delovanjem soustvarja človek. Predlagan režim ZVKD Kranj bo onemogočil normalno življenje prebivalcem Bitenj in Žabnice, povzročil bo socialno degradacijo in propadanje območja. Prestrog varstveni režim bo dosegel enak rezultat kot, če varstvenega režima sploh ne bi bilo.

Izjemna freisinška kolonizacija se lahko pokaže, če te proge nekdo obdeluje. Prebivalci jih bodo obdelovali le, če bo to ekonomsko rentabilno in bodo imeli normalne pogoje za življenje. Drugače bo pridelava pridelka predraga in nekonkurenčna, kar vodi v opuščanje kmetij. Iz opisa je jasno, da predlog ZVKD Kranj ne upošteva meril varovanja določenih v predpisih s predmetnega področja in je škodljiv za trajno ohranitev kulturne dediščine, ki jo poskuša zavarovati. Ob predlaganem varstvenem režimu lahko v obdobju desetih-dvajsetih let pričakujemo zapuščeno vas, ki bo sicer strogo zavarovana pred invazivnimi posegi, kulturna dediščina pa bo zaradi zaraščanja nerazvidna. Zato je potrebno, da varstveni režim omogoča revitalizacijo območja. Tak varstveni režim je predviden v strokovni študiji, ki je priložena.

Stališče jasno potrjuje definicija kulturne krajine v ZVKD-1. Zakon o varstvu kulturne dediščine opredeljuje kulturno krajino kot nepremično dediščino, ki predstavlja odprt prostor z naravnimi in ustvarjenimi sestavinami, katerega strukturo, razvoj in uporabo pretežno določajo človekovi posegi in dejavnost. Posledično so za ohranitev kulturne dediščine na predmetnem območju, človekovi posegi imanentnega pomena, ki pa bodo izvajani le, če bo prebivalcem omogočen konkurenčen ekonomski obstoj in možnost prilagoditve svojih hiš sodobnim potrebam ter izgradnja novih. Druga možnost bi bila le, da občina, s subvencijami lokalnemu prebivalstvu, promovira tradicionalno obdelovanje zemlje.

Vztrajanje zgolj pri varovalnih vzgibih brez jasne vsebinske podlage in neupoštavanja razvojnih izhodišč območja je zastarelo ter neučinkovito, lahko celo škodljivo, kot v konkretnem primeru. Zato vsi predpisi na predmetnem področju poudarjajo upoštevanje možnosti za skladen in trajnostni razvoj območja. Za optimizirano varstvo kulturne dediščine na območju morata biti oba vidika usklajena.

Predlog ZVKD Kranj tudi ni mogoče upoštevati kot smernice pri sprejemanju OPN, saj 76. člen ZVKD-1 izrecno določa, da jih mora sprejeti ministrstvo.

V imenu Krajevne skupnosti Bitenj zato pozivam, da se upošteva strokovno študija, ki jo podpirajo prebivalci Bitenj in Žabnice, ter se jo uskladi z ZVKD Kranj. Samo sporazumna rešitev, ki jo bodo podprli tudi prebivalci, bo omogočila

trajno ohranitev kulturne dediščine za prihodnje generacije. Občina ne sme umestiti protizakonitih smernic ZVKD Kranj v svoje prostorske akte, dokler postopki o določitvi in širitvi enot dediščine ne bodo izpeljani zakonito. Še posebej, ker se v obliki smernic popolnoma mimo zakonskih določil in pravic krajanov vzpostavljata dve novi enoti dediščine, in sicer: 2986 Žabnica-Vas in 29610 Bitnje-vas. V nasprotnem primeru bodo krajanji Krajevne skupnosti Bitnje primorani odlok o sprejetju OPN poslati v ustavno presojo.

S spoštovanjem,

Odvetnik Luka Divjak

VIRI:

- Evropska konvencija o krajini (Uradni list RS, št. 19/03)
- Hudoklin, J. Tipologija krajin in opredeljevanje krajin posebnih vrednosti v Sloveniji. Magistrsko delo, Ljubljana, 1994.
- Krajina in prostorski razvoj Slovenije – zasnova, Oddelek za krajinsko arhitekturo, BF, podizvajalec Acer Novo mesto d.o.o., 2001
- Kučan, A. Dejavniki nacionalne prostorske identitete v Sloveniji; doktorska disertacija. Biotehniška fakulteta, Univerza v Ljubljani, Ljubljana, 1996
- Kučan, A. Krajina kot nacionalni simbol, Ljubljana, 1998
- Marušič, I. in sod. 1998. Regionalna razdelitev krajinskih tipov v Sloveniji. Ministrstvo za okolje in prostor, Ljubljana
- Metodologija za opredelitev prepoznavnosti slovenskih krajin na državni in lokalni ravni: Testni primer za območje Radenskega polja. Acer Novo mesto, februar 2005
- Ogrin, D. Preobrazba kulturne krajine Slovenije kot posledica strukturnih sprememb v kmetijstvu zaradi pridružitve Evropski uniji, Inštitut za krajinsko arhitekturo, BF, Ljubljana, 1999
- Ogrin, D. Slovenske krajine. DZS, Ljubljana, 1997
- Ogrin, D. Strategija varstva krajine v Sloveniji. Inštitut za krajinsko arhitekturo, BF, Univerza v Ljubljani, 1996
- Politika urejanja prostora Republike Slovenije MOP - UPP, december 2001
- Prostorski red Slovenije (Uradni list RS, št. 122/04)
- Slovenski prostor 2020 – Kmetijstvo in prostorski razvoj Slovenije – zasnova, Acer Novo mesto, 2001
- Slovenski prostor 2020 – Naravne in kulturne vrednote in prostorski razvoj Slovenije – zasnova, Acer Novo mesto, 2001
- Smernice za načrtovanje za strategijo prostorskega razvoja Slovenije: razvoj dejavnosti varstva kulturne dediščine in varstvo kulturne dediščine. Ministrstvo za kulturo, Ljubljana, junij 2003
- Strategija prostorskega razvoja Slovenije (Ur.l. RS, št. 76/04)
- Usmeritve za urejanje izjemnih krajin v Sloveniji, Acer Novo mesto, 1998
- Valorizacija in vključevanje vrednot krajine v prostorske instrumente, Acer Novo mesto, december 2003
- Zakon o kmetijskih zemljiščih (Ur.l. RS, št. 55/03 – uradno prečiščeno besedilo)
- Zakon o ohranjanju narave (UL RS, št. 56/99, 31/00, 110/02, 119/02, 96/04)
- Zakon o urejanju prostora (Ur.l. RS, št. 110/02, 8/03)
- Zakon o varstvu kulturne dediščine (Ur.l. RS, št. 7/99, 110/02, 126/03)
- Zasnova novega zakona o varstvu kulturne dediščine, delovna verzija VKD 3.0. Ministrstvo za kulturo, december 2005
- Bartol, B. (1999) Varstvo kulturnih in naravnih vrednot v kulturni krajini. V: Kulturna krajina v dinamiki razvoja in varstva, Zbornik 6. letnega strokovnega srečanja Društva krajinskih arhitektov Slovenije, Portorož

- Donadieu, P. (1993) Cherished Landscape of Europe: Natural Areas and Historic Site. V: Landscape Research, No. 23
- Dower, M. (1999) Landscape: the marriage of nature and culture. V: European Heritage - 1999: Europe, a common heritage. The Council of Europe
- Flint McClelland, L., Keller J.T., Keller, G.P., Melnick R.Z. (1995) Guidelines for Evaluating and Documenting Rural Historic Landscapes. U.S. Department of the Interior, The National Park Service. National Register Bulletin, Technical information on the National Register of Historic Places: survey, evaluation, registration, and preservation of cultural resources.
- Marušič J. (1994) Razpotja urejanja in varstva slovenske krajine. V: Vesela znanost, Del 1- O okolju
- Marušič J. (1999) Kulturna krajina - včeraj, danes, jutri. V: Kulturna krajina v dinamiki razvoja in varstva, Zbornik 6. letnega strokovnega srečanja Društva krajinskih arhitektov Slovenije, Portorož
- Marušič, J., Mlakar, A. (2004) Vključevanje varstva v sistem prostorskega planiranja ter načrtovanje prostorskega razvoja v območjih varstva naravnih vrednot in kulturne dediščine: 4. fazno poročilo. Naročnika Ministrstvo za okolje, prostor in energijo, Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport
- Molek, L. et al (2003) Strokovne zasnove za varstvo nepremične kulturne dediščine za pripravo Strategije prostorskega razvoja - delovno gradivo. Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije
- Ogrin D. (1989) Slovenske krajine
- Ogrin D. (1992) Evropski tokovi vrtnetnosti in njihovi odmevi v Sloveniji V RES. -1 Parki - umetnost oblikovanja prostora
- Simič M. (2004) Problematika varstva krajinske arhitekturne dediščine in vloga krajinskega arhitekta - konservatorja. V Krajinska arhitektura med danes jutri, Zbornik 10. strokovne konference Društva krajinskih arhitektov Slovenije, Ljubljana
- Umek M. et al (2001) Tu sem doma 1. Domača pokrajina: spoznavanje družbe za 4. razred osnovne šole
- von Droste zu Hülshoff, B., Rössler, M., Plachter, H. (editors) (1995) Cultural landscapes of universal value: components of a global strategy. Gustav Fischer Verlag, Jena - New York
- Regionalna razdelitev krajinskih tipov v Sloveniji (1998), Ministrstvo za okolje in prostor, Urad RS za prostorsko planiranje INDOK Center Ministrstva za kulturo Digitalni ortofoto GURS
- Blaznik, P. 1998: Bitenj. Historično-geografska študija. Geografski vestnik 4, 88–98. Ljubljana. [COBISS-ID [2479670](#)]
- Blaznik, P. 1970: Poljska razdelitev. Gospodarska in družbena zgodovina Slovencev 1, 185–196. Ljubljana. [COBISS-ID [6512897](#)]
- Ilešič, S. 1950: Sistemi poljske razdelitve na Slovenskem. Dela Inštituta za geografijo 2, 1–120. Ljubljana. [COBISS-ID [1766145](#)]
- Kladnik, D. 1998: Sistemi poljske razdelitve. Geografski atlas Slovenije, 282–295.. Ljubljana. [COBISS-ID [50861](#)]
- Mihelič, D. 1998: Kolonizacija. Geografski atlas Slovenije, 288–291.. Ljubljana. [COBISS-ID [9419821](#)]
- Perko, D. 1998: Polja v sklenjenih progah. Slovenija – pokrajine in ljudje, 93–95. Ljubljana. [COBISS-ID [6846509](#)]